

O diferențiere atipică: *Vaslui* vs *Vasluiet*[†]

Vlad Cojocaru*

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Str. Th. Codrescu 2, 700481 Iași, România

Despre articol

Istoric:

Primit 4 iulie 2018

Acceptat 20 iulie 2018

Publicat 7 octombrie 2018

Cuvinte-cheie:

cîmp toponimic

diferențiere hidronimică

extensie toponimică

diminutiv

afluent

Rezumat

Studiul încearcă să ofere o explicație unei microstructuri toponimice, analizînd în ce măsură aceasta se încadrează într-un tip deja prezent în lucrările de specialitate sub numele de diferențiere hidronimică. Neutralizarea unei opoziții create la nivelul numelui între un curs de apă și afluentul său principal, în urma unui proces de extensie hidronimică, este marcată în planul denominației prin substituția formei de bază a hidronimului de către forma sa diminutivală. Pentru a urmări o eventuală evoluție a raportului de desemnare au fost utilizate surse diverse, relevante pentru o analiză a numelor atât la nivel popular, cît și oficial, consemnate în documente scrise sau înregistrate la fața locului prin anchete directe. Atestările conduc la concluzia că sîntem în prezența unei diferențieri hidronimice, cel puțin la un anumit nivel, dar nu este vorba în acest caz de extensia numelui afluentului principal asupra cursului de apă confluent.

1. Introducere

Orașul *Vaslui* situat pe râul *Vasluiet*: este aceasta o ilustrare a speței *Corod* pe *Corozel*, *Tecuci* pe *Tecucel*, în consecință admitînd același tip de explicație? În cazul satului *Corodul* dispariția numelui vechi al pîrîului pe care este situat și de la care și-a luat numele a fost explicată de Dragoș Moldovanu:

„În mod frecvent, extensiile toponimice afectează hidronimele. Astfel, o opoziție primară între *Corod* (afluent al râului *Bîrlad*) și *Corozel* (afluentul drept principal al *Corodului*) a fost neutralizată printr-o extensie a denotatului *Corozel* în două etape: mai întîi, asupra cursului inferior al *Corodului*, de după confluența cu *Corozelul*, iar apoi asupra cursului superior al *Corodului*, înainte de această confluență. Hidronimul *Corod* dispare cu totul și se creează o nouă diferențiere, după debit, între cursul principal al *Corozelului* (numit înainte *Corod*, iar acum *Corozelul cu Apă*) și afluentul drept al său (numit înainte *Corozel*, iar acum *Corozelul Sec*). Este probabil că această dublă extensie a fost favorizată (dacă nu cumva chiar determinată) de omonimia relativă între hidronimul și oiconimul *Corod*, desemnînd satul riveran”. (Moldovanu, 2014, p. XII)

Lingvistul ieșean include în aceeași categorie a extensiilor hidronimice și procese similare din alte două cîmpuri toponimice, fără o analiză individualizată pentru fiecare caz în parte, ultimele două toponime citate nefiind tratate în **MDTM, I**, care cuprinde numai toponime personale:

„Aceeași evoluție se constată și în alte cîmpuri hidronimice (*Tecuciul* și *Tecucelul*, *Vasluiul* și *Vasluietul*), avînd ca rezultat crearea unei noi opoziții privative, între hidronim (cu formă diminutivală) și oiconim (orașele *Tecuci* și *Vaslui*)”. (Moldovanu, 2014, p. XII)

[†]O versiune anterioară a acestui text a fost prezentată sub formă de comunicare la simpozionul „Toponimia între istorie, geografie și lingvistică”, Iași, 10 mai 2018.

* Adresă de corespondență: vldcojocaru@yahoo.com.

Pentru a utiliza același raționament și în cazul perechii *Vaslui / Vasluiet*, ar trebui ca în rețeaua hidrografică a râului Vaslui să identificăm un afluent important al său desemnat prin forma diminutivală a hidronimului. Mai exact, pentru a putea reface relația normală dintre cei doi componenți ai câmpului, și anume oiconimul *Vaslui* și hidronimul *Vasluiet*, ar trebui identificat cursul de apă secundar denumit cu forma diminutivală a toponimului, care a constituit punctul de plecare în procesul de extensie a numelui afluentului la cursul principal.

1.1. În *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir găsim menționate, într-adevăr, cele două forme ale hidronimului, *Vasluiul* alături de *Vasluietul*, desemnând aparent referenți diferiți, ambii având calitatea, în viziunea autorului, de afluenți ai Bîrladului (*apud Ghibănescu*, XV, p. 128¹). Cercetînd denumirile afluenților pe întregul curs al râului, nu am găsit numele aplicat niciunuia dintre aceștia, nici în forma primară, și nici în cea diminutivală, cu excepția zonei de la izvoare. Însă este dificil de admis o extensie hidronimică plecată din această zonă. Nici configurația rețelei hidrografice a râului Vaslui nu ne-a ajutat în identificarea unui eventual afluent *principal* care să stea la originea procesului de extensie toponimică, precum în cazul *Corodului*.

2. Hidronimul *Vaslui* în surse diverse

Pentru a încerca o explicație a modificării relației dintre componentele câmpului toponimic² în discuție am urmărit evoluția în timp a denumirilor utilizate pentru desemnarea râului pe care este situat actualul municipiu Vaslui.

2.1. Documente scrise

Am urmărit mai întîi, în documentele publicate în colecția DRH, A, atestările pentru hidronimul care denumește râul pe care era situat târgul Vaslui, ca și o eventuală atestare a formei diminutive a acestuia. Hidronimul a fost urmărit de-a lungul întregului curs de apă, pe cursul inferior, mijlociu sau superior al râului, cronologic, începînd cu cele mai vechi atestări.

Anul 1429: hidronimul este atestat în forma sa primară într-un act de danie a lui Alexandru cel Bun, care dăruiește panului Bena „un sat *pe Vaslui*, jumătate din Făurei”³ (I, p. 141).

Anul 1438: Voievozii Ilie și Ștefan întăresc panului Oană portariul „satele, *pe Vaslui*, anume: Brudureștii [...] și seliștea lui Fundea”⁴ (I, p. 268, original slavon).

Anul 1443: Ștefan voievod întărește lui pan Moica și pan Tudor mai multe sate, printre care și cîteva „*pe Vaslui*” (I, p. 340, original slavon).

Anul 1472: Ștefan cel Mare întărește lui Cristea Negoiu satele „Negoieștii [...] și Ungurenii, și *moara de pe Vaslui* din fața Ungurenilor”⁵ (II, p. 264, copie din 1835).

Anul 1487: satul Cîrjanii „*pe Sărata*⁶, partea dinspre *Vaslui*” (III, p. 17, original slavon).

Anul 1491: Ștefan cel Mare cumpără „două sate *pe Vasluiul* din sus de târgul Vasluiului, anume Brudureștii [...] și satul Mărăței, *pe Vasluiul* [...] din vechiu Părtănoși” (III, p. 189, traducere veche). Din același document, cităm detalii relevante din hotarnică: „apoi trece *Vasluiul* la movila săpată în *malul Vasluiului*” (III, p. 191).

¹ Informația nu apare și în hărțile lui Cantemir, cf. TTRM, I₄, s.v., unde găsim doar *Vasluy Fl.* și *Waslui Fl.*

² Pentru conceptul de ‘cîmp toponimic’, vezi Moldovanu (2010), p. 16–20.

³ *Făurei, sat pe Vaslui <lingă Benești, comuna Tanacu, județul Vaslui>; în aval de Moara Domnească.

⁴ Brudureștii <azi Portari, comuna Zăpodeni, județul Vaslui>; Seliștea lui Fundea, pe Vaslui <lingă Portari>.

⁵ Ungureni <mai sus de Solești (?), comuna Solești, județul Vaslui>; cursul mijlociu al Vasluiului.

⁶ Afluent drept al r. Vaslui, la s. Moara Domnească.

Secolul al XVI-lea: hidronimul este atestat în continuare în forma sa primară în hotarul unor sate de lângă Șerbotești⁷, în descrierea acestui hotar apărînd „drumul lui Stan Preutescul prin *apa Vaslui* și de acolo *apa Vaslui* la vale, pînă la Brebi”⁸ (I, p. 418, document fals din secolul al XVI-lea).

Anul 1502: „nepoata lui Toma Solescu vinde un sat *pe Vaslui*, anume Solești” (III, p. 482).

Anul 1503: se vînd cinci sate pe Dobrovăț „la obîrșia Dobrovățului și a Pietroasei, pînă la *obîrșia Vasluiului*, la un tei [...] lângă drumul ce merge de la Buciumi la mănăstirea Dobrovățului [...] la *matca Vasluiului*, pe *matca Vasluiului* în jos pînă la gura Dobrovățului, unde cade Dobrovățul în *Vaslui*” (III, p. 527).

Anul 1623: „din *Dealul Vasluiului* [...] trece pîrîul Sărata și ajunge la Glod”⁹ (XVIII, p. 21, original slavon).

Anul 1623: se vinde o ocină din satul „Strîmtură [...] cu loc de moară ce este pe *riul Vaslui*”¹⁰ (XVIII, p. 25, original slavon).

Anul 1624: parte din Miclești „cu loc de mori în *Vasluiu*”. În același document găsim menționat „parte din poiana de la Cîrnul, și cu loc de *moară în Vasluiu*”¹¹ (XVIII, p. 284).

Anul 1625: „Popa Gonțea de Solești și cu ai săi răzeși pentru o moară ce au făcut ei împreună în *apa Vasluiului*” (XVIII, p. 324, original românesc).

Anul 1625: este menționat satul Dușești „cu două mori în *Vasluiu*” și în același document, într-o exprimare mai clară, „satul Dușăști”¹² [...] cu două mori în *pîrîul Vaslui*” (XVIII, p. 453, copie din 1835).

Anul 1628: Miron Barnovschi Moghilă dăruiește bisericii din tîrgul Vaslui „mori pe *apa Vasluiului*” (XIX, p. 531).

Anul 1639: vînzare în satele Nuorești și Poiana Cîrnului „cu vad de moară pe *apa Vasluiului*”¹³ (XXV, p. 200, original românesc).

Anul 1640: parte din Miclești „care se numește Berindieștii, ce este în ținutul Vaslui, pe *riul Vaslui*” (XXV, p. 426, original slavon).

Anul 1643: satul Popeștii „din capul *părăului Vasluiului* [...] acest sat, Popeștii, din *obîrșia pîrîului Vasluiu* [...] cu moară și cu mănăstirea Trestiana”¹⁴ (XXV, p. 142, copie din 1825).

Anul 1644: „satul Rusenii și cu jumătate din vadul de moară care este pe *riul Vasluiului*”¹⁵ (XXVII, p. 429, original slavon).

Anul 1644: satul Totoiești „cu vad de moară la *riul Vaslui*”¹⁶ (XXVII, p. 385, original slavon).

Anul 1678: „o seliște anume Strahoeștii pe *apa Vasluiului în sus de tîrg* în ținutul Vasluiului” (**Ghibănescu**, VIII, p. 254, document slavon).

⁷ Șerbotești, sat pe cursul mijlociu al Vasluiului.

⁸ *Brebi*, loc <la Popești, comuna Miclești, județul Vaslui>.

⁹ *Dealul Vasluiului* în hotarul satului Prigorcenii, ținutul Vaslui, pe pîrîul Sărata; numele dealului este de la numele tîrgului. Pentru *Glod*, cf. pîrîul *Glodul*, afluent drept al Vasluiului, lângă satul Solești.

¹⁰ Lîngă Schei, Ferești, pe pîrîul Sărata.

¹¹ *Poiana Cîrnului*, astăzi Poiana, comuna Schitul Duca, sat pe cursul superior al rîului Vaslui.

¹² Fost sat pe Vaslui <probabil lîngă Codăiești și Movila lui Burcel>.

¹³ Pe cursul superior al Vasluiului.

¹⁴⁺ *Popeștii*, fost sat lîngă Pocreaca, comuna Schitul Duca, județul Iași; + *Trestiana*, fost sat (și mănăstire) în partea de V a satului Poiana, comuna Schitul Duca.

¹⁵ **Rusenii*, fost sat pe Vaslui <lîngă Mircești, comuna Tăcuta, j. Vaslui>.

¹⁶ **Totoieștii*, fost sat pe Vaslui <lîngă Burcelu, înglobat în Codăiești>.

Anul 1686: „Șerbești [...] cu vadu de moară *într-apa Vasluiului*”¹⁷ (Ghibănescu, V, p. 330).

Anul 1704: Mihai Racoviță miluiește pe Panaite pîrcălabul „cu un vad de moară în *apa Vasluiului împotriva târgului*” (Ghibănescu, XV, p. 124).

Anul 1796: Egumenul Mănăstirii Dobrovăț dă la schimb hatmanului C. Ghica „un vad de moară *pe apa Vasluiului la târgu Vasluiului*” (Ghibănescu, XV, p. 184). Schimbul este confirmat la 1805 de C. Moruz, cu păstrarea formulei: „un vad de moară *pe apa Vasluiului la târgu Vasluiului*” (p. 212).

După cum se poate constata din seria atestărilor de mai sus, forma primară a hidronimului pare a fi fost singurul nume utilizat în documentele istorice, începînd din secolul al XV-lea pînă la 1800, pentru desemnarea râului care curge pe lîngă orașul Vaslui și care se varsă în Bîrlad în aval de oraș.

2.2. Documente cartografice și lucrări geografice

Cercetarea surselor geografice pare să aducă un supliment de informație, cel puțin asupra componenței cîmpului hidronimului *Vaslui*, dacă nu și referitor la concurența formei de bază a acestuia de către forma sa diminutivală.

2.2.1. Astfel în **ATLAS MOLD.** de la sfîrșitul secolului al XIX-lea sînt atestate următoarele forme:

- a. *Pîrîul Vasluiu*, la Schitul Ducăi, Poiana Cîrnului și mai în aval, la Pribești, Deleni;
- b. *Pîrîul Vasluețu*, cracul stîng constitutiv al Vasluiului, la N de satul Poieni, dar și cracul drept constitutiv al Vasluiului, la S de satul Poieni;
- c. *Șesu Vasluiului*, între satele Solești și Șerbotești, la N de orașul Vaslui, pe râul Vaslui, în amonte de satele Moara Grecilor și Moara Domneasă¹⁸.

Atestarea diminutivului pentru desemnarea unui afluent de la izvoarele râului, sau a afluenților constituienți ai acestuia, este un fapt cu totul normal, am spune chiar un „loc comun” în componența unui cîmp toponimic dezvoltat în jurul unui hidronim.

2.2.2. Lucrările geografice din a doua jumătate a secolului al XX-lea confirmă suplimentul de informație asupra componenței cîmpului analizat, oferit de harta din 1895, cu o contribuție în ceea ce privește cursul inferior al Vasluiului.

ROM.: *Vaslui*, rîu.

HARTA MIL. din 1962:

- a. *Vaslui*, rîu, numit astfel pînă la satele Poieni și Schitul Duca;
- b. *Vasluiet*, cracul stîng constitutiv al Vasluiului, care se varsă în acesta la satul Poieni;
- c. *Vasluiet*, cursul inferior (?) al râului Vaslui, în aval de orașul Vaslui, pînă la confluența sa cu râul Bîrlad.

TTRM, I₄, s.v. *Vasluiul*: mare afluent stîng al râului Bîrlad (în orașul Vaslui, mun. Vaslui, j. Vaslui) – de la harta lui Dimitrie Cantemir din 1716 pînă la cea a lui Bawr din 1781.

TTRM, I₃, s.v. *Vasluiul*: Afluent stîng al râului Bîrlad.

Gugiuman (1988, p. 313): *Vaslui*, pîrîu de 64 km, afluent stîng al râului Bîrlad, la marginea de SE a municipiului Vaslui.

Așadar în documente și în sursele cartografice, ca și la geografi apare numele *Vaslui* pentru cursul principal de apă, forma diminutivală fiind eventual utilizată pentru a denumi un afluent al acestuia în zona de la izvoare. În una din surse, forma diminutivală a numelui este utilizată și pentru desemnarea zonei de vărsare a pîrîului, în dreptul municipiului omonim.

¹⁷La E de Codăiești.

¹⁸O atestare indirectă a utilizării hidronimului *Vaslui* și în acest sector al râului în discuție.

2.3. Hidronimul *Vaslui* / *Vasluiet* în surse moderne

În surse moderne (care consemnează forme orale la origine) este atestată, în mod neașteptat, utilizarea *extinsă* a hidronimului *Vasluiet* pentru desemnarea întregului curs principal de apă, de la izvoare pînă la vărsare, prin substituirea totală a denumirii vechi.

2.3.1. Prima schimbare totală de perspectivă denominativă este oferită paradoxal de o lucrare contemporană cu **ATLAS MOLD.**, care prezerva încă forma inițială a hidronimului (vezi *supra*). Este vorba de **MDG**, în care râul în cauză apare denumit în diverse volume numai cu forma *diminutivală* a hidronimului.

Pîrîul Dobrovățul, care izvorăște din Dealul Bîrnova, „se varsă în pîrîul Cuțigna¹⁹ și apoi împreună în *Vasluiet*”²⁰ (III, p. 158/2).

Bîrladul trece prin comunele Rădiul și Vasluiul „unde primește pîrîul Racova în dreapta și *Vasluiet* în stînga”²¹ (V, p. 722/3).

„Văi cu pîrîe, care se termină treptat pe o parte a pîrîului *Vasluiet*, precum sunt: Valea Șerbești, Valea Ferești, Olănești”²² (V, p. 722/1).

Într-un fragment de prezentare a orografiei județului Vaslui: „culmea ce pleacă printre pîraiele *Vasluiet* și *Dobrovățul* [...] și Codăești, unde se face și confluența acestor două pîrîe”²³. O altă culme, paralelă cu pîrîul *Vasluiet*, „se termină la confluența *Vasluietului* în râul Bîrlad [unde] e situat și orașul Vaslui”²⁴ (V, p. 722/1).

Comuna urbană Vaslui este „situată pe capătul de sud al dealului Delea în unghiul format de confluența pîrîului *Vasluiet* cu râul Bîrladul. [...] Pe partea de est [a orașului Vaslui] se deschide valea întinsă a Crasnei, prin care curge pîrîul *Vasluiet* ce, mai în jos de oraș, se aruncă în apa Bîrladului” (V, p. 723/2).

„Sărata, pîrîul [care curge prin] comuna Ferești și [...] comuna Dănești [...] străbate teritoriul satului Moara Domnească [...] se varsă în pîrîul *Vasluiet*”²⁵ (V, p. 338/2).

2.3.2. Noua perspectivă denominativă este confirmată de alte surse, care au la bază (și) informații orale, locale.

Rîul *Vasluiet*, afluent al Bîrladului, este principalul curs de apă din satul Muntenii de Sus, județul Vaslui (**NALR-DATE**, p. 298).

Pentru oficialii primăriei comunei Schitul Duca, județul Iași rețeaua hidrografică este „formată din ape de suprafață, respectiv *Slobozia* și *Vasluiet*, cu afluenții săi Tabăra, Pocreaca și *Vasluiet*”²⁶ (*primariaschituduca.ro*).

Pe harta satului Dumitreștii Gălății, râul Vaslui este numit *Vasluiet*, numele păstrîndu-se pînă la vărsarea sa în râul Bîrlad, puțin mai sus de gura Crasnei. În dreptul orașului Vaslui nu apare nici o

¹⁹În **HARTA MIL.** este numit *Rediul* în cursul său inferior.

²⁰La 1503 **DRH, A**, III ne oferea o atestare în care Dobrovățul era afluent al unui rîu numit Vaslui: „unde cade Dobrovățul în *Vaslui*”, v. *supra*.

²¹Așadar afluentul Bîrladului din dreptul orașului Vaslui nu este râul *Vaslui*, ci *Vasluiet*.

²²Pîraiele *Șerbești*, *Ferești*, *Olănești* sînt afluenți ai râului *Vaslui*, vezi harta.

²³La Codăiești este confluența Dobrovățului cu *Vasluiul*, deci *Vasluiet* din fragmentul citat substituie hidronimul original.

²⁴Vezi nota 21.

²⁵Vezi *supra* atestarea de la 1487: satul Cîrjanii „pe Sărata, partea dinspre *Vaslui*”, din care se poate deduce că pîrîul în discuție desemna un afluent al *Vasluiului*.

²⁶Aici apare omonimia, *nesupărătoare* pentru autorii site-ului, dintre numele cursului principal *Vasluiet* și afluentul său de la izvoare, numit tot *Vasluiet*. Cu alte cuvinte, *Vasluiet* se varsă în *Vasluiet*.

diferențiere între un curs nou al râului Vaslui, sub târg, și cursul vechi, mai spre est (adică *Vasluiul Vechi* sau *Vasluiieșul* [*Vechi*]). Rîul pare să includă și cursul numit *Vasluiieșul* în harta militară și în Atlasul rutier, unde apare (?) distincția dintre rîul *Vaslui* (cursul principal) și *Vasluiieșul* din cursul inferior al râului (*dumitrestii-galatii-is.pe-harta.ro*).

Harta online de pe site-ul Google prezintă aceeași situație ca celelalte hărți de pe site-urile satelor, cu utilizarea formei diminutive a hidronimului pentru a desemna rîul numit în documentele istorice și în lucrările geografice doar *Vaslui* (*google.com/maps*).

3. Evoluția raportului de desemnare în cazul hidronimului *Vaslui*

Comentînd informațiile oferite de sursele prezentate mai sus, observăm că documentele vechi și sursele cartografice propriu-zise prezintă situația normală a cîmpului toponimic discutat, și anume hidronimul *Vaslui*, alături de care apare derivatul diminutival *Vasluiieșul* desemnînd cracul stîng constitutiv al râului Vaslui, la care unele surse cartografice adaugă și hidronimul *Vasluiieșul* desemnînd de data aceasta cursul inferior al râului principal sau eventual o deviere a acestuia în cursul său inferior. Denumirea inițială a râului apare începînd de la cele mai vechi documente și se menține în desemnarea cursului principal de apă, pe care era situat de altfel și târgul omonim, pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Această situație este susținută și continuată pînă în prezent și de sursele cartografice serioase, fără excepție.

3.1. Situația pare a se schimba radical începînd cu surse moderne care prezintă în fapt informații culese din teren, ceea ce intrigă cu atît mai mult: în aceste surse, începînd cu sfîrșitul secolului al XIX-lea, numele inițial al râului este substituit prin forma sa diminutivală, utilizată pînă atunci pentru desemnarea fie a unui afluent de la izvoare, fie a unui crac desprins din cursul principal în zona de la vărsare.

Am găsit, în acest sens, confirmarea circulației denumirii hidronimului în forma diminutivală pentru cursul principal de apă în **NALR-DATE**, p. 298, locuitorii din Muntenii de Sus denumind rîul care curge pe teritoriul satului lor *Vasluiieș*, și nu *Vaslui*, calificîndu-l drept principal afluent al Bîrladului. Situația este menționată, după cum am afirmat anterior, încă de la 1900, cînd orașul Vaslui este localizat ca fiind așezat „în unghiul format de confluența pîrîului *Vaslueșul* [și nu *Vasluiul*] cu rîul Bîrladul” (**MDG**, V, s.v.), nefiind menționat deloc rîul *Vaslui*, cum ne-am fi așteptat. În aceeași sursă găsim o mențiune suplimentară a aceleiași situații stranii:

„Pe partea de est se deschide valea întinsă a Crasnei, prin care curge pîrîul *Vaslueșul*, ce, mai în jos de oraș, se aruncă în apa *Bîrladului*.”

Așadar *Vasluiieșul* nu ar fi un afluent al vreunui pîrîu numit *Vaslui*, cum ar fi firesc, ci al oricărui alt pîrîu numit oricum (în cazul nostru, *Bîrladul*), dar nu *Vaslui*. Dacă în cazul *Corozelului*, și el afluent nu al vreunui *Corod*, ci al *Bîrladului*, la fel ca *Tecucelul*, s-a găsit explicația situației aparent bizare, în cazul *Vasluiieșului*, după cum am menționat *supra*, nu se poate aplica aceeași explicație.

3.2. Primul document istoric care introduce în structura cîmpului forma diminutivală a hidronimului pare a fi din anul 1783, în care este consemnat un litigiu între Mănăstirea Dobrovăț (cu mitocul ei, Mănăstirea Lipovăț de lîngă *Vaslui*) și diacul Clement pentru un vad de moară în apa *Vasluiului* în zona târgului. Clement invocă un hrisov pe care îl are de la Mihai Racoviță din anul 1705 pentru un vad de moară pe apa *Vasluiului* lîngă târg, reclamînd faptul că mănăstirea îi trage apa de la moară, deși aceasta nu are vreun drept în acest loc, ci eventual în *Vaslueșul cel Vechi* (**Ghibănescu**, XV, p. 156). Această sintagmă redundantă din punctul de vedere al mărcilor de diferențiere față de toponimul de bază, adică cumulînd marca sufixală cu determinarea adjectivală, se clarifică în cercetarea ordonată de domnitor pentru stingerea conflictului. Are Mănăstirea Lipovăț vreun drept de a-și face moară în *Vasluiul Nou*, unde și-a făcut Clement moara, sau în apa *Vaslueșului celui Vechiu*, cum pretinde ultimul? Tîrgoveții *vasluieni* nu cunosc răspunsul, sau cum consemnează documentul „nu s-au aflat nimeni a ști nici pentru apa *Vasluiului* de cînd s-au stricat și

s-au făcut Vasluiul Nou, alții nu știu fără numai un Ion Iftodi [care] ar fi auzit cum că din zilele lui Ștefan Voevod s-au mutat Vasluiul cel Vechiu și s-au făcut cel nou” (Ghibănescu, XV, p. 156). În fapt dania către Mănăstirea Lipovăț se dovedește a fi, în același document, mai veche, de la Miron Barnovschi din 1628, este drept că atunci nu apărea încă diferențierea între hidronimele *Vaslui* și *Vasluiet*, dania lui Barnovschi fiind pentru „o moară gata în apa Vasluiului” (Ghibănescu, XV, p. 158).

Continuarea cercetării litigiului aduce noi elemente cu ajutorul memoriei colective care pare să conserve în mod miraculos amintirea aceluși eveniment petrecut în urmă cu câteva secole, în perioada în care târgul Vaslui constituia una din reședințele lui Ștefan cel Mare, având calitatea de târg domnesc.

„Întrebând pe oameni de când s-au abătut apa Vasluiului din matca ei de merge pe supt târgu, și oamenii ni-au mărturisit [...] că din zilele lui Ștefan Voevod cel Bătrîn au abătut apa săpînd hendichi²⁷ [...] și au îndreptat-o pe sub târgu pe unde merge acum Vasluiul” (Ghibănescu, XV, p. 158).

Evenimentul pare plauzibil, dar nu poate fi legat de existența în *amonte* de această deviere a unui iaz domnesc, probabil pe locul actualului sat Moara Domnească:

„[Oamenii] au arătat că au fost târgul vechiu mai denainte de la casele domnești în sus podișul până la iazul domnesc fiind tot locuri de casă” (Ghibănescu, XV, p. 158).

Evenimentul modern, din vremea lui Clementie, este legat de cel din vremea lui Ștefan:

„În coada iazului morii lui Clementie unde este ruptura iazului domnesc de unde s-au abătut apa, c-au fost niște șarampoi” (Ghibănescu, XV, p. 158).

Pentru pitorescul ei mai menționăm și rezolvarea problemei localizării vadului de moară primit ca danie de Mănăstirea Lipovăț de la Miron Barnovschi, sugerată de document printr-un exercițiu de logică:

„De va vre [cineva] să facă moară în gîrla ce să numește *Vasluețul Vechiu* poate să facă, dar a umbla numai cînd a vărsa *Vasluiul* și apoi a șide uscată după cum este și acum gîrla sacă” (Ghibănescu, XV, p. 158).

Revenind la informația esențială despre perechea hidronimică *Vaslui* / *Vasluiet*, menționăm informația lui Ghibănescu despre planul târgului Vaslui din același an 1783: „*Vasluiul Vechiu* venea mai spre răsărit spre Dealul Bustii²⁸, iar *Vasluiul nou* curge supt Dealul Tîrgului” (XV, p. 158).

În **HARTA MIL.** este reprezentată în amonte de satul Moara Domnească o bifurcare a pîrîului Vaslui, un crac paralel la E de cursul principal, dar care reintră în acesta tot în amonte de Moara Grecilor.

Iar la 1725 descrierea hotarului Tătărășilor despre Vaslui confirmă ceea ce putem vedea mai târziu cu câteva decenii în planul târgului de la 1783: „peste șes spre răsărit peste apa Vasluiului, pe *Vasluiul cel Bătrîn* pînă în obîrșia topilelor [...] și de acolo pe drumușor peste *Valea Bustei*” (Ghibănescu, XV, p. 131).

Apariția iazului domnesc din sus de târg ar putea fi legată de existența unei mori domnești în amonte de târg (cf. satul actual Moara Domnească), dar explică mai greu devierea Vasluiului în dreptul târgului Vaslui, adică în *aval* de locul cu mori (Moara Domnească, Moara Grecilor). Pentru a-și îndeplini funcția, aceea de a alimenta iazul unei mori, devierea unei ape curgătoare se face în amonte de moară și, evident, de iazul morii. Acțiunea de regularizare a rîului care pare a fi avut loc în timpul domniei lui Ștefan cel Mare a putut avea alte rațiuni, în plus trebuie menționat și faptul că în zona de vărsare, Vasluiul are și, probabil, a avut un curs neregulat, din cauza morfologiei terenului.

²⁷Din tc. *hendek* „șanț de apărare, metereze, șanț”; să fi fost un șanț săpat de Ștefan cel Mare pentru apărarea târgului, prin care s-a deviat și Vasluiul?

²⁸Pe coasta de E a acestuia se află satul Băhnarii de la E de târgul Vaslui (MDG, II, 85/3).

3.3. Situații similare, din cauze similare, par a fi sugerate de atestarea denumirii *Vasluiul Vechi* sau *Bătrîn* și în alte sectoare ale pârului, în speță în cursul său superior, deci fără legătură cu ceea ce s-a întâmplat în cursul inferior. Astfel la 1644 postelnicul Grigorie cumpără „tot satul Ruseni, din același ținut [Vaslui] [...] însă cu jumătate din vad de moară, și cu moară gata, și cu a patra <parte> din Poiana Cîrnului și cu bucovină, din locul Șerbeștilor în jos pînă [loc liber], și la șes pe unde a fost *Vechiul Vaslui*” (DRH, A, XXVIII, p. 386). Nu considerăm că avem aici deja extensia numelui concurent al hidronimului inițial *Vaslui* (*Vasluiul Vechi* ca sinonim pentru *Vasluietul*), ci de desemnarea unei porțiuni din cursul râului reprezentînd vechea albie a acestuia, secată în urma unei devieri a cursului din cauze antropice sau naturale.

Așadar am putea avea o cauză multiplicată, am zice, a substituirii vechiului hidronim *Vaslui* prin forma diminutivală *Vasluiet*.

4. Comparația cu alte tipuri de diferențiere hidronimică

Acest tip de diferențiere a fost explicat de Dragoș Moldovanu (2014; vezi *supra*) cu referire la cazul cîmpului toponimic al *Corodului*, care a analizat evoluția relației dintre localitatea Corod și pârul Corozel pe care aceasta este situată actualmente.

4.1. Comentariul nostru are rolul de a aduce cîteva precizări referitoare la deosebirea dintre acest tip de diferențiere toponimică și cel analizat de noi. Dacă omonimia relativă cu oiconimul *Vaslui* poate fi admisă drept cauză, secundară și în acest caz, a extensiei formei diminutive *Vasluietul* în defavoarea formei normale *Vasluiul* a hidronimului, mai veche, cauza inițială pare a fi alta aici, pentru că în cîmpul luat în discuție opoziția primară *Vaslui* vs *Vasluiet* privește doar zona de la izvoare a pârului, fiind improbabilă o extensie a denumirii unui crac constituint asupra întregului curs de apă. Cu atît mai mult cu cît este atestată documentar apariția celeilalte opoziții primare, din cursul inferior al râului, *Vasluiul [Vechi]* vs *Vasluiul Nou*, ulterior *Vasluietul* vs *Vasluiul*. Pentru înțelegerea variantelor denominative *Vasluiet*, *Vasluiul Vechi*, *Vasluietul Vechi* utilizate în desemnarea albiei vechi a Vasluiului, cf. comentariul pentru *Tecucel*, *Tecucelul Sec*, *Tecuciul Sec* în Cojocaru (2015).

4.2. O ultimă întrebare ar fi aceea asupra impactului în planul denominației toponimice a schimbării din aspectul fizico-geografic al referentului. Cît de repede se poate reflecta o modificare fizico-geografică în inventarul toponimic al unei zone? Evenimentul presupus din vremea lui Ștefan cel Mare pare să fi avut efect în planul toponimic abia după vreo două secole.

5. Concluzii

5.1. Am numit-o diferențiere atipică, pentru că este diferită de tipologiile analizate pînă acum:

- a. Nu este o extensie a unei forme diminutive a hidronimului de la *afluentul* principal la *cursul* principal de apă (în etape sau nu: hidronimul **Corod* vs hidronimul *Corozel*; hidronimul **Tecuci* vs hidronimul *Tecucel*²⁹).
- b. Nu este vorba nici de păstrarea formei diminutive a hidronimului de către *afluentul* secundar însoțită de dispariția — de fapt substituirea — formei de bază a numelui care desemna *cursul* principal (**Bîrzava* → *Uzul* vs *Bîrzăuța*³⁰) sau, mai complicat, și de reapariția denumirii de *bază* la *afluentul* secundar (*+Sagna* → *Vulpășești* vs *Sagna*, fost *+Săgnița*³¹), fenomen intermediat de existența localității cu nume omonim situată la confluența celor două cursuri de apă.

²⁹O evoluție mai complexă o găsim în cazul perechii *Voitin / Voitinel*, ambele avînd calitatea atît de hidronim, cît și de oiconim, pentru care vezi MDTM, I, s.v.

³⁰Despre „principiul metodologic al reconstrucției unor hidronime neatestat plecând de la diminutivele lor, care desemnează afluenți”, cf. Moldovanu (2010, p. 27–28), care discută și perechea hidronimică **Bîrzava* vs *Bîrzăuța*.

³¹Discuția problemei la Cojocaru (2015, p. 76–78).

- c. Este vorba, așadar, tot de o extensie, ca în cazul a., dar nu a denumirii unui afluent, principal sau nu, ci a numelui unui crac ce reprezenta cursul vechi al unei ape. Facem mențiunea că la toate aceste tipuri de extensie hidronimică oiconimul din câmp, numele localității a putut constitui un factor favorizant, prin omonimia dintre acesta și hidronim (Moldovanu, 2014, p. XII), în cazul câmpului *Sagna* de sub b. prezența oiconimului fiind chiar o condiție *sine qua non* a procesului.

5.2. După cum se poate observa din argumentația noastră, în nici unul din tipurile de diferențiere toponimică menționate aici nu s-a invocat prezența unui sufix cu funcție exclusiv toponimică, dimpotrivă, în acest proces au fost implicate mai multe sufixe utilizate în lexicul comun: *-eț*, dar și *-el*, *-iță*. Pe de altă parte, analogia cu forma *pruteț* ‘[orice] crac sau baltă [?] a Prutului’ nu am găsit-o pertinentă, deoarece situația câmpului toponimic al hidronimului *Vasluiul* este diferită de cea a Prutului. În primul caz, forma diminutivală, *Vasluiet*, este atestată cu funcția de desemnare a unui pîrîu constituit al cursului principal, așadar situat în zona de la izvoare a acestuia, și nu a *oricărui* crac al Vasluiului. În replică, nu cunoaștem vreun afluent al Prutului, constituit—adică de la izvoare—sau nu, care să se numească *Prutețul*, în afara porțiunilor de curs vechi sau a bălților formate prin revărsarea Prutului. O eventuală analogie cu situația *prutețelor* ar fi acceptabilă doar pentru zona de vărsare a Vasluiului, acolo unde cursul acestui rîu se ramifică într-unul mai vechi și altul mai nou. Dar și aici fenomenul este diferit, deoarece documentele par a atesta intervenția umană într-o acțiune de regularizare a cursului de apă, cu alte cuvinte o cauză antropică.

Bibliografie

- ATLAS MOLD. = *Atlasul Moldovei* (1:50 000), Institutul Geografic al Armatei, București, 1892–1898.
- Cojocar, V. (2015). *Micul dicționar toponimic al Moldovei, structural și etimologic și cerințele teoriei câmpurilor toponimice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, LV, p. 73–80.
- DRH, A = *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, I–XXVII, București, 1975–2006.
- Ghibănescu, Gh. (1906–1933). *Surete și izvoade*, vol. I–XXV, Tipografia Dacia, Iași.
- Gugiuman et al. (1988). *Dicționar geografic al județului Vaslui*, I. Gugiuman, V. Cîrcotă, V. Baican, Iași.
- HARTA MIL. = *Harta R. S. România*, executată de Direcția Topografică Militară, (1:25 000), București, 1962.
- MDG = *Marele dicționar geografic al României*, I–V, București, 1898–1902.
- MDTM, I = *Mic dicționar toponimic al Moldovei, structural și etimologic*. Partea I. *Toponime personale* (coordonator: Dragoș Moldovanu), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.
- Moldovanu, D. (2010). *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicație la câmpul hidronimului Moldova)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010.
- Moldovanu, D. (2014). *Introducere la MDTM, I*.
- NALR–DATE = *Noul Atlas Lingvistic al României. Moldova și Bucovina. Date despre localități și informatori*, Editura Academiei, București, 1987.
- ROM. = *România. Atlas rutier*, de general maior ing. Vasile Dragomir, col. ing. Victor Balea, col. ing. Gheorghe Mureșanu, Gheorghe Epuran, sc. 1:350 000, București, 1981.
- TTRM = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoș Moldovanu). I_{1–2}, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, București, 1991–1992. I₃, *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona)*, Iași, 2004. I₄, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, Iași, 2005.